

حقوق زن و رسانه

مریم آمدی^۱

دکتر حمزه محمدی^۲

چکیده

زنان هر قومی در شکل‌گیری تاریخ، تمدن و فرهنگ آن قوم جایگاه بسزایی دارند. اصل بیست‌ویکم قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران نیز با لحاظ این موضوع دولت را موظف به تضمین حقوق زن در تمام جهات با رعایت موازین اسلامی نموده است. حقوق زنان اصطلاحی است که اشاره به آزادی زنان در تمامی سنین دارد. حقوق زنان معمولاً شامل و نه منحصر به مواردی همچون تمامیت بدنی، خودمختاری، حق رأی، حق کار، دستمزد برابر و... می‌باشد. از طرف دیگر رسانه به‌عنوان یک ابزار مادی برای ارسال پیام مورد استفاده قرار می‌گیرد و ابزار رسانه می‌تواند در تبیین و ارتقای حقوق زن نقش مهمی ایفا نماید. البته این ابزار می‌تواند مورد سوءاستفاده نیز قرار گرفته و تبدیل به ابزاری در راستای نفی حقوق زن نیز باشد. در این پژوهش به روش توصیفی-تحلیلی به نقش رسانه و تأثیر آن بر حقوق زن خواهیم پرداخت. از نتایج این پژوهش می‌توان به این موضوع اشاره نمود که ابزار رسانه توانسته است در ارتقای حقوق زن نقش بارزی ایفا نماید و از تضییع حقوق زن جلوگیری نماید.

واژگان کلیدی

زن، حقوق، رسانه.

۱- کارشناسی ارشد، حقوق عمومی، دانشگاه آزاد اسلامی، بوئین زهرا، ایران

Maryamadi1991@gmail.com

۲- استادیار، گروه آموزشی حقوق، دانشکده علوم انسانی، دانشگاه آزاد اسلامی، بوئین زهرا، ایران

2015nclhp@gmail.com

مقدمه

این مقاله که به روش توصیفی-تحلیلی به نگارش درآمده است، بیان می‌کند که امروزه یکی از مسائل مهم و مورد توجه جامعه، مسئله حفظ و رعایت حقوق زنان و مراعات تساوی حقوق زن و مرد و عدم تبعیض بر اساس جنسیت است. این احساس به‌خصوص در بین بسیاری از زن‌ها وجود دارد که در طول تاریخ به زنان که بخش مهمی از جامعه انسانی را تشکیل می‌دهند ستم روا رفته، حقوق و شأن انسانی آنان رعایت نشده است. در تاریخ گذشته ایران چون سایر جهان، زنان نقش کمتری در تعیین سرنوشت سیاسی و اجتماعی خود داشتند، اما پس از انقلاب حمایت از حقوق زنان مورد توجه واقع گردید. آن‌چنان‌که در اصل بیست‌ویکم قانون اساسی مقرر شده می‌بایست به حقوق زنان احترام گذاشته شود و در این میان رسانه‌ها اعم از تلویزیون، رادیو، اینترنت، فیلم و ویدئو، روزنامه و مجله با اشکال نوین و پیشرفته و مخاطب‌پسند خود بزرگ‌ترین و مؤثرترین ابزار تولید مفاهیم و تناسبات اجتماعی و به‌طورکلی پیام‌رسانان فرهنگ در جوامع بودند و فعالان حقوق زنان همواره توانسته‌اند با بهره‌گیری از رسانه‌های جمعی چه سنتی و چه نوین، از هرگونه رفتار تبعیض‌آمیز و نگاه‌های ابزاری به زنان جلوگیری نمایند و فرهنگ جدیدی را به جهانیان ارائه نموده و پایه‌های تبعیض جنسیتی را سست کرده و عرصه‌های اجتماعی و سیاسی را برای ورود زنان به جامعه اجتماعی و اقتصادی و حتی سیاسی با حقوق برابر با مردان و دوش به دوش آن‌ها باز کنند. تبیین مفهوم حقوق زن و تبیین نقش رسانه در تضمین، ارتقا و جلوگیری از نقض حقوق زنان جزء اهداف این پژوهش می‌باشد. وظیفه رسانه‌ها در تحقق و ارتقای حقوق زنان چگونه می‌باشد؟ رسانه چگونه می‌تواند حفظ حقوق زن را تضمین نماید؟ رسانه‌ها سعی می‌کنند که توانایی‌های زنان را به شکل پُررنگ‌تری نشان دهند و درواقع از طریق در جریان قرار دادن مردم از اطلاعات جهان پیرامون باعث تحقق و ارتقاء حقوق زنان شوند. رسانه‌های جمعی می‌توانند به فعالان حقوق زنان کمک کنند تا تفوق مردان به زنان را کاهش داده و پایه تبعیض را سست کنند و حقوق زنان را تضمین نمایند. احقاق حقوق زنان به شکل جنبش‌های فمینیستی برای

اولین بار در کشور انگلیس در سال ۱۹۲۰ با ابزار رسانه‌های چاپی آغاز شد که با احقاق حق رأی زنان در انتخابات همراه بوده است. کم‌کم دامنه این جنبش‌ها به سایر دول نیز سرایت کرد. تاریخچه رسانه‌ها به قرن هفدهم میلادی بازمی‌گردد. اولین روزنامه در جوامع آن روزگار منتشر شد تا اینکه در اواخر قرن نوزدهم با بهره‌گیری از رسانه‌های صوتی و تصویری وارد دوران جدیدی شد و توانست در قرن معاصر به اوج شکوفایی خود برسد. از همان ابتدای ظهور رسانه‌های پیشرفته، بورژوازی خاصی به وجود آمد که تمامی فعالیت‌های سیاسی، فرهنگی و تجاری را دربرگرفت و رسانه‌ها را به ابزاری مهم در کشمکش‌های سیاسی و اقتصادی تبدیل کرد.

۱- زن و رسانه

زنان هر قومی در شکل‌گیری تاریخ تمدن و فرهنگ آن قوم جایگاه بسزایی دارند و نقش آنان در زوال یا ماندگاری تمدن‌ها بر کسی پوشیده نیست (شفیعی سروستانی، ۱۳۹۰، ص. ۱۱۰). در اسلام تساوی ارزشی بین زن و مرد و نیز یکسان بودن راه ترقی بر آن دو، یک اصل اساسی است و بدون شک به این معناست که به حقوق زنان احترام زیادی گذاشته شده است. لیکن لفظ حقوق در معانی مختلف به کار برده می‌شود که عبارت‌اند از:

- حقوق جمع حق و حق در اصطلاح عبارتست از «امتیازی که شخص در جامعه معین دارد». حقوق در این معنی به حقوق فردی تعبیر می‌شود.

- حقوق در اصطلاح عبارتست از: مجموعه قواعدی که تنظیم‌کننده و حاکم بر روابط اشخاص در جامعه معین می‌باشد. حقوق در این مفهوم به حقوق ذاتی به لحاظ آنکه قطع‌نظر از افراد جامعه مطرح می‌گردد تعبیر می‌شود. حقوق فردی ملازم با حقوق ذاتی می‌باشد. در نتیجه قواعد تنظیم‌کننده روابط افراد در جامعه که به اختصار قواعد حقوقی یا قانون نامیده می‌شود برای افراد اختیار و توانایی تحصیل اراده خود به دیگران و الزام دیگران به رعایت آثار این اراده (اعمال حق) ایجاد می‌گردد (جهانگیری و گروسی، ۱۳۹۸) و رسانه‌ها اعم از تلویزیون، رادیو، اینترنت، فیلم، ویدئو، روزنامه و مجله هر روز و به‌طور فزاینده اطلاعات، سرگرمی‌ها و آگاهی‌های مختلفی را به ما و فرزندانمان عرضه می‌کنند

و همگی نقش مهمی در شکل‌دهی و نفوذ به فرهنگ، ارزش‌ها و اعتقادات ما بازی می‌کنند (نصیری، ۱۳۹۶، ص. ۲۲). در تعریف لغوی «رسانه» در «فرهنگ بزرگ سخن» چنین آمده است: وسیله‌ای که اخبار و اطلاعات را به مردم می‌رساند. همچنین در «دانشنامه علوم اجتماعی»، رسانه (رسانه جمعی) بدین‌گونه تعریف شده است: رسانه‌های گروهی یک نهاد اجتماعی را تشکیل می‌دهند که به تولید و توزیع دانش در حیطه‌ای فراتر از کلمات می‌پردازد و دارای مشخصه‌های برجسته و بارزی چون استفاده نسبی از فناوری پیشرفته در تولید و پخش پیام است. نظام‌مندی و قواعد اجتماعی موجود در این نهاد و سمت‌وسوی پیام‌ها، مخاطبان گسترده‌ای را دربرمی‌گیرد که برای فرستنده پیام مشخص نیست. تاریخچه رسانه‌ها به قرن هفدهم میلادی بازمی‌گردد که اولین روزنامه در جوامع آن روزگار منتشر شد و بیشتر حاوی مطالب خبری و طنز بود. با ظهور صنعت چاپ، انتشار روزنامه و مجله قدرت بی‌منازع رسانه‌ای زمان خویش شد و این برهه از زمان صدوپنجاه سال به طول انجامید. در اواخر قرن نوزدهم بهره‌گیری از رسانه‌های صوتی و تصویری این مبحث را وارد دوران جدیدی کرد که در قرن معاصر به اوج شکوفایی خود رسید. از همان ابتدای ظهور رسانه‌های پیشرفته، بورژوازی خاصی به وجود آمد که تمامی فعالیت‌های سیاسی، فرهنگی و تجاری را دربرگرفت و رسانه‌ها را به ابزاری مهم در کشمکش‌های سیاسی و اقتصادی تبدیل کرد (فرهمند، ۱۳۸۳، صص. ۲۳۶-۲۳۷).

۲- نقش دولت در حمایت از زنان

امروزه یکی از مسائل مهم و مورد توجه جامعه، مسئله حفظ و رعایت حقوق زنان و رعایت تساوی حقوق زن و مرد و عدم تبعیض بر اساس جنسیت است. این احساس، به خصوص در بین بسیاری از زن‌ها وجود دارد که در طول تاریخ، به زنان که بخش مهمی از جامعه انسانی را تشکیل می‌دهند ستم روا رفته، حقوق و شأن انسانی آنها رعایت نشده و طبق عادت‌ها، رسوم، اعتقادات و قوانین و مقررات، در مورد آنان تبعیض ناروا اعمال شده است و حتی در دوران کنونی نیز با همه پیشرفت‌هایی که نصیب زنان شده و تحولات ایجاد شده، بازهم در بسیاری از موارد، مورد ظلم، تجاوز و تبعیض قرار می‌گیرند و شأن انسانی آنان رعایت نمی‌شود (مهرپور، ۱۳۷۹، ص. ۲۱).

در تاریخ گذشته ایران چون سایر جهان، زنان نقش کمتری در تعیین سرنوشت سیاسی و اجتماعی خود داشتند. مدعیان طرفداری از حقوق زن نیز تلاش‌هایی انحرافی انجام داده‌اند و به دلیل ادعاهای غیرمنطقی، موقعیت مناسبی برای مشارکت زنان در امور سیاسی و اجتماعی ایجاد نکردند، اما پس از انقلاب اسلامی در قانون اساسی ج.ا.ا، حمایت از حقوق زنان، مورد توجه واقع شد. در مقدمه قانون اساسی آمده است: در ایجاد بنیادهای اجتماعی اسلامی، نیروهای انسانی که تاکنون در خدمت استعمار همه‌جانبه خارجی بودند، هویت اصلی و حقوق انسانی خود را بازمی‌یابند و در این بازیابی طبیعی است که زنان به دلیل ستم بیشتری که تاکنون از نظام طاغوتی متحمل شده‌اند، استیفای حقوق آنان بیشتر خواهد بود و دولت موظف شده است که حقوق زن را در تمام ابعاد با رعایت موازین تضمین نماید و امور زیر را آنچنان که در اصل بیست‌ویکم مقرر شده، انجام دهد:

- ایجاد زمینه‌های مساعد برای رشد شخصیت زن و احیای حقوق مادی و معنوی او؛
- حمایت مادران، به خصوص در دوران بارداری و حضانت فرزند و حمایت کودکان بی‌سرپرست؛

- ایجاد دادگاه صالح برای حفظ کیان و بقای خانواده؛

- ایجاد بیمه خاص بیوگان و زنان سالخورده و بی‌سرپرست؛

- اعطای قیومیت فرزندان به مادران شایسته در جهت غبطه آنها در صورت نبودن ولی شرعی. در مقدمه و دو اصل مزبور، توجه به مصالح عمومی جامعه، تقویت و حفظ نهاد مقدس خانواده و وضعیت طبیعی و روحی زن پیداست و نه تنها مانع مشارکت زن در تعیین سرنوشت خود و جامعه نیست بلکه زنان را هم‌رزم مردان در میدان‌های فعال حیات اجتماعی می‌داند. در اصل دوم قانون اساسی نیز آمده است: ج.ا.ا، نظامی است بر پایه ایمان به کرامت و ارزش انسان و آزادی توأم با مسئولیت در برابر خدا که از راه:
الف) اجتهاد مستمر فقهای جامع‌الشرایط بر اساس کتاب و سنت معصومین
سلام‌الله‌علیهم‌اجمعین.

ب) استفاده از علوم و فنون و تجارب پیشرفته بشری و تلاش در پیشبرد آنها.

ج) نفی هرگونه ستمگری و ستم‌کشی و سلطه‌پذیری، قسط و عدل و استقلال سیاسی و اقتصادی و اجتماعی و فرهنگی و همبستگی ملی را تأمین می‌کند.

و در اصل سوم آمده است که: دولت ج.ا.ا موظف است برای نیل به اهداف مذکور در اصل دوم، همه امکانات خود را برای نیل به اهداف مذکور به‌کار برد... مشارکت عامه مردم در تعیین سرنوشت سیاسی، اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی خویش، رفع تبعیض‌های ناروا و ایجاد امکانات عادلانه برای همه در تمام زمینه‌های مادی و معنوی،... تأمین حقوق همه‌جانبه افراد از زن و مرد و ایجاد امنیت قضایی عادلانه برای همه و تساوی عموم در برابر قانون... می‌توان گفت قانون اساسی ج.ا.ا به‌صراحت، مشارکت زنان را در جنبه‌های سیاسی، اجتماعی و... تأیید می‌کند. پس از انقلاب اسلامی ایران، قانون اساسی در اصل شصت و دوم، شرایط انتخاب‌کننده و انتخاب‌شونده را به قانون عادی، موکول ساخته و قانون عادی در سال ۱۳۵۸، فصل دوم قانون انتخابات را به آن اختصاص داد که به‌موجب آن زنان همانند مردان، حق انتخاب کردن دارند. در هیچ برهه‌ای از زمان در کشور ایران، زنان آن‌گونه که در نظام سیاسی ج.ا.ا در امور اجتماعی و سیاسی و فرهنگی مشارکت دارند، دخالتی نداشته و همیشه به زنان، به‌عنوان موجود درجه دوم نگریسته می‌شده است. حتی در برهه‌ای که تحت تأثیر جنبش‌های فمینیستی، حرکت‌هایی به ظاهر در جهت منافع زنان صورت گرفته است، میزان مشارکت آنان در عرصه‌های سیاسی و فرهنگی به‌مراتب ناچیز و اندک بوده، اما امروزه بر اساس تعالیم اسلامی و قوانین موجود، زنان همانند مردان در تمام عرصه‌های حیات فعالیت دارند و تنها در موارد استثنایی و نادر با توجه به اوضاع و احوال و شرایط گوناگون، شروطی اعمال می‌شود (بایی، ۱۳۹۴، صص ۴۴-۴۹).

۳- مقایسه منشور حقوق و مسئولیت‌های زنان در ایران با مفاد کنوانسیون رفع تبعیض علیه زنان.

اروپا پس از رنسانس و به رسمیت شناختن بسیاری از حقوق فردی و انسانی در صد تصویب قوانین برآمد که بتواند این حقوق را تأمین کند. در این میان زنان نیز که از ابتدایی‌ترین حقوق مدنی، بهره‌ای نداشتند، طی کنوانسیون‌ها و معاهده‌هایی، صاحب امتیازهایی شدند. یکی از این موارد، «کنوانسیون رفع هرگونه تبعیض علیه زنان» است. این کنوانسیون در ۱۸ سپتامبر ۱۹۷۹ (۱۳۵۸ ش) در مجمع عمومی سازمان ملل تصویب شد. مهم‌ترین اصل در این کنوانسیون، القای مفهوم تشابه حقوقی بین زن و مرد است که با طرح این مبحث زنان را از قدرت‌نمایی در محیط خانواده خارج کرده و روانه محیط‌های مردانه کرده است؛ در حالی که در منشور «حقوق و مسئولیت‌های زنان در ایران» مبنای اساسی، یکسانی زن و مرد در فطرت، سرشت، هدف خلقت، برخورداری از امکانات و استعدادها و امکان کسب ارزش‌ها در اسلام می‌باشد و انسان فارغ از جنسیت فقط به واسطه رشد همه‌جانبه انسانی در سایه دانش و تقوای الهی بر یکدیگر مزیت دارند. این منشور می‌تواند در جامعه ایران و بقیه کشورهای اسلامی مبنایی برای برخورداری زنان از حقوق شایسته و بایسته خویش باشد. نقاط ضعف کنوانسیون در مقابله با نقاط قوت منشور حقوق زنان عبارت‌اند از:

یک- بررسی تطبیقی مبانی و هدف از شکل‌گیری کنوانسیون و منشور

مبانی شکل‌گیری کنوانسیون رفع تبعیض علیه زنان بر پایه کرامت و ارزش هر فرد انسانی و برابری حقوق زن و مرد است. با این اصل که تبعیض مقبول نیست، کلیه افراد بشر آزاد به دنیا آمده‌اند، منزلت و حقوق یکسانی دارند و بدون هیچ تمایزی از جمله تمایزهای جنسی، حق دارند از کلیه حقوق و آزادی‌های مندرج در این اعلامیه برخوردار شوند. در واقع هدف اصلی این کنوانسیون از بین بردن همه تمایزهای جنسی مبتنی بر جنسیت است که در حوزه مختلف سیاسی، حقوقی و اجتماعی رویت می‌شود. در حالی که در شکل‌گیری منشور حقوق زنان در ایران شریعت جامع اسلام مدنظر بوده است. در مکتب اسلام، زن و مرد هر دو انسان و از حقوق متساوی بهره‌مندند، اما بر مبنای

آموزه‌های اسلام، زن و مرد به دلیل اینکه یکی زن است و دیگری مرد و خلقت و طبیعت آنها یکسان نیست، در برخی حقوق و تکالیف و مجازات‌ها متفاوت‌اند. زن و مرد از نظر ویژگی‌های جسمی و روانی تفاوت‌هایی دارند که این تفاوت‌ها بر پایه حکمت الهی بوده و مبتنی بر عدالت خداوند است؛ لذا منجر به کم شدن ارزش زن یا تبعیض ظالمانه بین زن و مرد نمی‌شود.

دو- بررسی تطبیقی نحوه تقسیم‌بندی کنوانسیون و منشور

در کنوانسیون رفع تبعیض علی‌رغم دارا بودن مقدمه و سی ماده، تقسیم‌بندی منسجم و مشخصی از حقوق و اختیارات زنان مشاهده نمی‌شود و تنها از حقوق زنان سخن گفته شده است؛ درحالی‌که در منشور حقوق زنان در ایران علاوه بر حقوق، از مسئولیت‌ها هم سخن به میان آمده و این مسئله باعث شده نگاه دقیق‌تر و جامع‌تری نسبت به حقوق و مسئولیت‌های زنان داشته باشد. در این منشور حقوق و مسئولیت‌های فردی، خانوادگی و اجتماعی زنان به‌طور مجزا و تفکیک شده محل بحث قرار گرفته است. ولی در کنوانسیون، ابعاد مختلف وجودی زن نادیده انگاشته شده و تنها برآورده شدن حقوق زن را منوط به یکسانی با حقوق مردان می‌داند.

سه- بررسی تطبیقی تعاریف موجود در کنوانسیون و منشور

در کنوانسیون تعریف مشخصی از حق نشده است و حقوق زنان را فقط در تساوی حقوقی بین زن و مرد بیان می‌کند. در خصوص مسئولیت نیز تنها به سهم زنان در تحقق رفاه خانواده، پیشرفت جامعه و اهمیت اجتماعی مادری، نقش والدین در خانواده و تربیت کودکان و تقسیم مسئولیت بین زن و مرد در تربیت کودکان صحبت می‌کند. درحالی‌که در منشور حق به معنای توانایی، امتیاز و مصونیت است. همچنین مسئولیت این‌گونه تعریف شده است: «تکالیفی که زن نسبت به دیگران بر عهده دارد». گفته شده که سعادت انسان وقتی تأمین می‌شود که هم جنبه‌های مادی و هم جنبه‌های معنوی او در حقوق و تکالیف لحاظ شود.

چهار- بررسی تطبیقی حقوق و مسئولیت‌های فردی زنان در کنوانسیون و منشور

در کنوانسیون رفع تبعیض، حقوقی به‌عنوان حقوق فردی با عنوانی مجزا در نظر گرفته نشده است، اما با بررسی مفاد حقوقی در این کنوانسیون به‌نظر می‌رسد مواد ۱، ۲، ۶ و ۹

به حقوق فردی پرداخته است. کنوانسیون در بخش حقوق فردی تنها به تساوی حقوقی آن هم در زمینه‌های تابعیت پرداخته است و در زمینه‌های دیگر به‌طور مبهم و کلی از این تساوی سخن به میان آورده است. این در حالی است که در منشور حقوق زنان در ایران، در کنار مسئولیت‌های زنان، بند مشخصی به حقوق فردی زنان اختصاص یافته است و به شخصیت زن به‌عنوان موجودی مستقل از مرد و یک «نوع» انسان نگاه شده است و حقوق اعطاء شده به وی تنها با مقیاس حقوق مردانه سنجیده نشده بلکه سعی شده از حقوق فردی زنان در ابعاد جسمی، روانی و اخلاقی سخن به میان آورد.

پنج- بررسی تطبیقی حقوق و مسئولیت‌های خانوادگی زنان در کنوانسیون و منشور

در کنوانسیون رفع تبعیض علیه زنان مانند دیگر قسمت‌های کنوانسیون، حقوق خانوادگی بند جداگانه‌ای ندارد، اما با تحقیق در مفاد این کنوانسیون مشخص می‌شود که مواد ۵، ۱۳، ۱۱ و ۱۶ به این موضوع اختصاص یافته است. در این مواد نیز به تساوی بین حقوق زن و مرد، بیشترین سهم را به خود اختصاص داده است؛ در واقع خانواده در این دیدگاه نهادی متشکل و منسجم نبوده و هماهنگی و سرپرستی در بین افراد آن به چشم نمی‌خورد به طوری که همه اعضای خانواده از لحاظ نقش و حقوق جایگاه یکسانی دارند و این مسئله ریشه در فردگرایی و اندیشه‌های لیبرالیستی فرهنگ غرب دارد. این در حالی است که در منشور حقوق و مسئولیت‌های زنان در ایران، سه قسمت مجزا با عناوین حقوق و مسئولیت دختران، حقوق و مسئولیت زنان در تشکیل و تداوم خانواده و حقوق و مسئولیت‌های زنان در انحلال خانواده بحث شده است و زن یکی از عناصر انسانی خانواده است که با حضور او خانواده شکل می‌گیرد و زن می‌تواند نقش‌های مختلفی را در خانواده بپذیرد.

شش- بررسی تطبیقی حقوق و مسئولیت‌های اجتماعی زنان در کنوانسیون و منشور

مشارکت اجتماعی به معنای نقش و سهم زنان در اموری است که سرنوشت جامعه را رقم می‌زند. از جمله شاخص‌های حضور اجتماعی زنان حق تصمیم‌گیری و انتخاب، حق آموزش و تحصیلات، حق بهره‌برداری از امکانات و منابع عمومی و استیفای حقوق

فردی و اجتماعی خود می‌باشد. در مفاد کنوانسیون رفع تبعیض علیه زنان، بیشترین حقوقی که برای زنان در نظر گرفته شده است، حقوق اجتماعی - سیاسی است و این امر بدین علت است که یکی از چالش‌های زنان در ادوار مختلف، آزادی‌های سیاسی و حق شرکت در مناصب سیاسی بوده است؛ چرا که ظلم و ستم به زنان در طول تاریخ و حاکمیت مردسالاری بر جوامع، بسیاری از حقوق اجتماعی و مدنی زنان را سلب کرده است. این در حالی است که در منشور زنان ایران تنها به فعالیت و حضور اجتماعی - سیاسی زنان اکتفا نکرده و حقوق و مسئولیت‌های زنان در این حیطه را بسیار گسترش داده است و با نگاهی جامع‌تر به موضوع حضور اجتماعی زنان پرداخته است. در این منشور، ذیل عنوان حقوق و مسئولیت‌های اجتماعی زنان، فصل‌های جداگانه‌ای را به حقوق و مسئولیت‌های زنان در امر سلامت جسمی و روانی، حقوق و مسئولیت‌های زنان در عرصه فرهنگ و معنویت، حقوق و مسئولیت‌های زنان در عرصه اقتصاد، سیاست و قضاوت اختصاص داده است. یکی از نکات مهمی که در منشور حقوق زنان ایران به‌طور مستقل مطرح شده است، حقوق و مسئولیت‌های اقتصادی زنان است. خداوند در آیه ۳۲ سوره نساء می‌فرماید: زنان مالک مالی هستند که آن را کسب می‌کنند.^۱ بنابراین اصل فعالیت اقتصادی برای زنان امر غیرمجاز نیست (خسروشاهی و یراقی، ۱۳۹۲).

۴- آثار مثبت رسانه

از آثار مثبت رسانه می‌توان به موارد زیر اشاره نمود که عبارت‌اند از:

یک- مدیریت زمان

شبکه‌های اجتماعی می‌توانند باعث مدیریت و کاهش اتلاف وقت در زندگی روزانه شوند و به خانواده‌ها و افراد کمک کنند در مدت‌زمان کوتاهی، حجم عظیمی از اطلاعات را دریافت و ارسال کنند. به‌طوری‌که امروزه می‌بینیم شبکه‌های اجتماعی انقلابی در زمینه سرعت بخشیدن و انتقال اخبار هستند و بسیاری از خبرگزاری‌ها در این شبکه‌های اجتماعی فعالیت دارند و اخبار را با سرعت بالایی انتقال می‌دهند، تاجایی‌که یک فرد به

۱. ... والنساء نصیب مما اکتسبن ...

راحتی می‌تواند تنها با خواندن تیتراهای اصلی مطالب در این شبکه‌ها، از اخبار روزانه اطلاع پیدا کند، چراکه اخبار به وسیله صدها شبکه اجتماعی بی‌درنگ و فوری به سراسر دنیا منتشر می‌شوند.

دو- صرفه‌های اقتصادی

بسیاری از مردم جهان، با ایجاد صفحه‌های شغلی در شبکه‌های اجتماعی و ارائه تصاویر و پیام‌های تبلیغاتی، محصول‌های خانگی یا فرهنگی خود را به کاربران معرفی می‌کنند. یکی از دلایل آن هزینه‌های خیلی پایین داشتن صفحه در این شبکه‌هاست که هر کاربری را به استفاده از فضای مجازی، برای فعالیت اقتصادی ترغیب می‌کند. در این بین زنان خانه‌دار طبق شواهد، بیشترین کاربران شبکه‌های اجتماعی هستند که هم‌زمان با انجام امور روزانه و حضور در خانه، از فعالیت‌های اقتصادی سودمند نیز بهره می‌برند که این امر باعث به وجود آمدن درآمدهایی در خانواده و کمک به اقتصاد آن می‌شود.

سه- ارتباطات

توانایی اینترنت جهت دسترسی افراد سرتاسر جهان به یکدیگر، بدون در نظر گرفتن موقعیت اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی‌شان باعث استفاده روزافزون از این فناوری شده است. شبکه‌های اجتماعی به‌عنوان یکی از محصولات اینترنت با گردهم آوردن دوستان، می‌تواند به افزایش ارتباطات انسانی کمک کند و نحوه تعامل و ارتباط آنان را تغییر دهد. همچنین این شبکه‌ها روابط دوستی افرادی را که در فاصله‌های جغرافیایی دور هستند، مستحکم‌تر می‌کند. به وسیله شبکه‌های اجتماعی افراد می‌توانند روابط دوستانه و تجاری خود را گسترش دهند و با یکدیگر آشنا شوند. همان‌طور که اشاره شد این شبکه‌ها افراد را در زمینه‌های مختلفی از جمله: برقراری ارتباطات فرامرزی و جهانی، گسترش و تسهیل روابط، بهبود روابط خانوادگی و فامیلی و به اشتراک‌گذاری علاقه‌مندی‌ها نیز یاری می‌کند.

چهار- اطلاعات

استفاده از شبکه‌ها و فضاهای آموزشی مجازی می‌تواند افزون بر بالا بردن سطح اطلاعات عمومی، در سطح نظام آموزش عالی نیز مؤثر باشد؛ به‌عنوان مثال، آموزش دادن معلمان و افرادی که در دوره‌های کارورزی برای تدریس هستند از طریق شبکه‌های اجتماعی می‌تواند نمونه بارزی از کاربرد آموزشی شبکه‌های اجتماعی باشد و این خود

موجب صرفه‌جویی در فضای آموزشی و هزینه‌ها می‌شود (جمالی و دیگران، ۱۳۹۵).

۵- آثار منفی رسانه

نظام سلطه برای اجرای طرح و برنامه‌های خود همه ابزارهای ممکن به ویژه رسانه‌ها را به خدمت گرفته است و با تمام قوا در این زمینه تلاش می‌کند. برای روشن شدن نقش رسانه‌ها در راهبردی که نظام سلطه در برخورد جریان اصول‌گرایی اسلامی به رهبری نظام ج.ا.ا در پیش گرفته است، در اینجا این موضوع را ذیل دو عنوان بررسی می‌کنیم:

الف) گسترش فساد و تباهی در میان جوانان

راه‌اندازی شبکه‌های تلویزیونی ماهواره‌ای با هدف ترویج فساد و ابتذال در جامعه اسلامی ایران، تلاش‌های گسترده‌ای صورت گرفت و از مهم‌ترین موضوع‌هایی که در این شبکه‌ها دنبال می‌شوند عبارت‌اند از: ترویج سبک زندگی غربی، عادی‌سازی روابط نامشروع، قبح‌زدایی از پدیده‌هایی چون خیانت زن به شوهر، دوستی با جنس مخالف، رابطه جنسی قبل از ازدواج، بارداری قبل از ازدواج، فرزند نامشروع، سقط جنین، همجنس‌بازی و ...

ب) تغییر فرهنگ و قوانین حاکم بر زن و خانواده

رسانه‌های غربی در سالیان اخیر، هجوم سنگینی را به باورها، ارزش‌ها و هنجارهای اسلامی به‌ویژه مباحث مرتبط با حوزه زن و خانواده آغاز کرده‌اند. مهم‌ترین موضوع‌هایی که رسانه‌های دیداری و شنیداری غرب با هدف تغییر فرهنگ و مقررات حاکم بر زن و خانواده در جوامع اسلامی و همچنین خدشه‌دار کردن این فرهنگ و مقررات در اذهان زنان اروپایی به آنها توجه کرده‌اند، به شرح زیر است:

- حجاب و عفاف

فرهنگ حجاب و عفاف، مانعی جدی در راه گسترش فساد و تباهی در جوامع اسلامی به‌شمار می‌آید. از این رو، رسانه‌های نظام سلطه می‌کوشند این فرهنگ را به هر طریق ممکن تضعیف کنند. رسانه‌های یاد شده، این هدف را از دو راه دنبال می‌کنند؛ یکی، ترویج فرهنگ برهنگی و ول‌انگاری در رابطه با جنس مخالف با پخش برنامه‌های نمایشی غیراخلاقی و مبتذل و دیگری، القای شبهه و تردید درباره فرهنگ اسلامی حجاب و عفاف

در قالب خبرها، تحلیل‌ها و مستندهای جهت‌دار که شبکه‌های ویژه پخش فیلم و سریال، این دو را دنبال می‌کنند.

- نهاد خانواده

با توجه به جایگاه و نقش بی‌بدیل نهاد خانواده در جوامع اسلامی، یکی از محورهای مهم فعالیت‌های تبلیغی- رسانه‌ای نظام سلطه تلاش برای تضعیف این نهاد مقدس می‌باشد. بررسی برنامه‌های شبکه‌های فیلم و مجموعه‌های تلویزیونی فارسی‌زبان نشان می‌دهد که اهداف این برنامه‌ها تضعیف نهاد خانواده است که محورهای زیر در دستور کار این شبکه‌ها قرار دارد:

- ترویج خانواده‌های بی‌سامان و لجام گسیخته در مقابل ساختار سنتی خانواده؛

- بی‌اهمیت جلوه دادن احترام به والدین؛

- عادی جلوه دادن رابطه جنسی دختر و پسر؛

- هویت‌زدایی مفهوم خانواده؛

- ترویج مفهوم زندگی با دیگران به جای ازدواج؛

- شکستن قبح رابطه همجنس‌گرایانه؛

- آسان جلوه دادن طلاق و شیرین نشان دادن زندگی پس از جدایی؛

- عادی جلوه دادن خیانت همسران به یکدیگر؛

- برجسته کردن جذابیت‌های جنسی؛

- کم‌رنگ کردن نقش مردان در خانواده.

- حقوق زنان

یکی دیگر از محورهای فعالیت رساله‌های وابسته به نظام سلطه در مقابله با جریان اصول‌گرایی، اسلامی، ظالمانه و عقب‌مانده جلوه دادن احکام و مقررات شرعی حاکم بر حقوق و شخصیت زن در جوامع اسلامی است. فعالیت شبکه‌های دیداری و شنیداری فارسی‌زبان در این باره، بر محورهای زیر متکی است:

- تضييع حقوق زنان در مبانی دینی ریشه دارد؛

- قوانین تبعیض‌آمیز در جوامع اسلامی، زنان را به شهروندان درجه دو تبدیل کرده است؛

- حدود شرعی برخلاف حقوق بشر است و باید جلوی اجرای آن گرفته شود. رسانه‌های غربی، محورهای سه‌گانه یادشده را هم در برنامه‌های خبری، گزارشی، تحلیلی و مستند و هم در برنامه‌های نمایشی دنبال می‌کنند. افزون بر رسانه‌های غربی، مرکزهای تحقیقاتی و بنیادهای فرهنگی مغرب‌زمین نیز تلاش گسترده‌ای برای اثرگذاری بر فرهنگ حاکم بر زنان کشورهای اسلامی، به‌ویژه کشور ایران، آغاز کرده‌اند (شفیعی سروستانی، ۱۳۹۰، صص ۱۳۳-۱۴۲).

۶- نقش رسانه در احقاق حقوق زنان و منع تبعیض

تاریخچه فمینیسم حکایت از آن دارد که رسانه‌های سنتی توانسته‌اند نقش به‌سزایی در ایجاد برابری حقوق زنان با مردان در جوامع ایفا کنند. فمینیسم به جنبش‌های ایدئولوژیکی اطلاق می‌شود که هدف آنها برقراری فرصت‌های برابر برای زنان با مردان در عرصه‌های مختلف سیاسی-اجتماعی-اقتصادی است. این جنبش‌ها همواره سرکوب زنان و نابرابری‌های جنسیتی را در جوامع مردم‌محور مورد اعتراض قرار داده است. احقاق حقوق زنان به شکل جنبش‌های فمینیستی در چهار مرحله شکل گرفته است که در هر یک از آنها، رسانه‌ها به عنوان ابزارهای اصلی این جنبش‌ها، نقش مهمی را در توسعه این ایدئولوژی ایفا کرده‌اند. موج اول، از دهه ۱۹۲۰ میلادی با ابزار رسانه‌های چاپی شامل؛ روزنامه‌ها، بولتن‌ها و مجلات، آغاز شد. اگرچه فاز اول جنبش‌های فمینیستی در انگلستان با کمپین احقاق حق رأی زنان در انتخابات شروع شد، ولی در ادامه این جنبش اعاده حق مالکیت، حق طلاق، حق سرپرستی کودکان و حضور زنان در حوزه‌های عمومی-اقتصادی نیز مطرح شده و این جنبش توانست طی چند دهه به کشورهای اروپایی دیگر همچون آلمان، فرانسه و ایتالیا نیز سرایت کند. پیروزی زنان در کسب حق رأی باعث شد موج دوم فمینیسم هم با ادعای رفع هرگونه تبعیض جنسیتی و محدودیت‌های اجتماعی-اقتصادی-فرهنگی در دهه‌های بین ۱۹۶۰-۱۹۸۰ میلادی شکل دهد. در این مرحله، زنان توانستند با تریبون‌های رسانه‌ای جمعی قدرتمندتر همچون رادیو و تلویزیون، صدای عدالت‌خواهی خود را در ابعاد و موضوع‌های گسترده‌تری نظیر برابری کار و حقوق زنان با مردان، رفع خشونت خانگی علیه زنان، تجاوز جنسی و غیره

را به گوش مردم جهان و مسئولین برسانند. با ورود فناوری‌های جدید ارتباطاتی، دسترسی همگانی به اینترنت، فرصت‌های مناسب بیشتری در جهت برابری‌خواهی زنان با مردان فراهم شد. از این‌رو، موج سوم جنبش‌های فمینیستی در دهه ۱۹۹۰، در راستای به چالش کشیدن رویکردهای مختلف فمینیستی در جنبش‌های موج دوم و برخی تفکرهای نژادپرستانه و دستاوردهای آن‌ها آغاز شد. در این جنبش‌ها هرگونه تبعیض جنسیتی در هر نژاد و از هر قوم و ملیتی مورد اعتراض قرار گرفت. توسعه شبکه‌های اینترنتی در سرتاسر جهان و ایجاد رسانه‌های اجتماعی نظیر فیس‌بوک، توییتر، اینستاگرام، فعالان حقوق زنان را به سوی جنبش‌های موج چهارم سوق داد که از سال ۲۰۱۲ با ابزارهای رسانه‌های اجتماعی آغاز شد و تا هم‌اکنون نیز ادامه یافته است. جنبش‌های اخیر در راستای اعتراض به عدم امنیت جنسی زنان اعم از آزار جنسی در خیابان، محل کار، دانشگاه و نیز قتل زنان و دختران و تغییرهای اساسی در فرهنگ جنسیتی شکل گرفت. هرچند این جنبش‌ها با رسانه‌های جمعی سنتی آغاز شدند، ولی توانستند با رسانه‌های ارتباطی نوین در راستای تکمیل آرمان‌های برابری‌خواهی زنان ادامه یابند. شبکه‌های اینترنتی سراسری، دهکده جهانی را پدیدار نمودند که در آن علاوه بر نزدیک شدن فرهنگ مردم دنیا به یکدیگر و در جریان قرار دادن مردم در سرتاسر دنیا از اطلاعات جهان پیرامون، ویژگی‌ها و توانایی‌های زنان به شکل پررنگ‌تری به مردم نشان داده شود. فعالان حقوق زنان از طریق رسانه‌های نوین توانستند علاوه بر اعتراض به تبعیض‌های جنسی علیه زنان و تبلیغات ایدئولوژیکی خود، فرهنگ جدید و نسبتاً واحدی را در جوامع مختلف ایجاد کنند. آن‌ها تلاش کردند تا با شرکت دادن بسیاری از افراد سرشناس دنیا در این کمپین همچون هنرپیشه‌ها یا سیاستمداران محبوب، به صورت مستقیم یا غیرمستقیم، در جهت تغییر نگرش عامه مردم و حتی سیاسیون حرکتی رو به جلو داشته باشند. از این‌رو، می‌توان شاهد بود که هرگونه رفتار تبعیض‌آمیز و نگاه‌های ابزاری به زنان، در این فضاها مجازی به صورت گسترده مورد نقد اقتشار مختلف جامعه قرار گرفته است و فعالان حقوق زنان همواره توانسته‌اند با بهره‌گیری از رسانه‌های جمعی، چه سنتی و چه نوین، فرهنگ جدیدی را به جهانیان ارائه داده،

هنجارها و ارزش‌های مردم‌سالارانه را به چالش کشیده، تفوق مردان به زنان را کاهش داده، پایه تبعیض جنسیتی را سست کرده و عرصه‌های اجتماعی-سیاسی را برای ورود زنان به جامعه اجتماعی-اقتصادی و حتی سیاسی با حقوقی برابر با مردان و دوشادوش آن‌ها، باز کنند (شفیعیان، ۱۳۹۷، صص. ۵-۶).

۷- جایگاه ویژه رسانه در جهان معاصر

رسانه‌ها در جهان امروز با اشکال نوین و مخاطب‌پسند، بزرگترین و مؤثرترین ابزار تولید مفاهیم، تناسب‌های اجتماعی و به‌طورکلی پیام‌رسانان فرهنگ در جوامع هستند. تحولات عظیمی که از طریق رسانه‌ها در اجتماع‌های به اصطلاح توسعه‌یافته و درحال توسعه اتفاق افتاده است نشان از قدرت بی‌رقیب رسانه‌ها در این عرصه‌ها دارد. پیدایش کارتل‌های عظیم سرمایه‌داری، مکاتب مختلف سیاسی و اجتماعی، ظهور و سقوط ابرقدرت‌ها، ایجاد مفاهیم جدیدی چون مردم‌سالاری، دیوان‌سالاری، تعریف معیارهای جدید فرهنگ و حاصل تبلیغات و هجمه اطلاعاتی رسانه‌هاست. در جهان شرق نیز رشد چشمگیر اقتصادی برخی کشورها خود قطب جدیدی از انباشتگی سرمایه و اشاعه فرهنگ مصرف‌گرایی را به وجود آورده است. در این میان، کشورهای که عمدتاً بازارهای مصرف شناخته می‌شوند و یا دارای فرهنگ دیرینه به قوام دینی هستند و سعی در ایجاد جریان‌های مقاوم در برابر این روند دارند، از نقاط آسیب‌پذیر نفوذ فرهنگ‌های تبلیغاتی و مصرف‌گرایی هستند. پدیده‌هایی چون رادیو، سینما، تلویزیون و اینترنت و تأثیرهای باورنکردنی آن‌ها بر جوامع سراسر دنیا و در پی آن شبکه‌های ماهواره‌ای، از شهرهای بزرگ تا دورافتاده‌ترین مناطق دنیا را تحت پوشش قرار داده و امکان دسترسی همه افراد را به آخرین اطلاعات از وقایع سیاسی، فرهنگی و اقتصادی، فراهم کرده است. اما نکته مهم و قابل توجه جریان یک‌سویه اطلاعات و ارائه‌گزینه‌های برنامه‌ها به مخاطب است. با اینکه سهم جهان به اصطلاح پیشرفته تنها ۲۰ درصد از جمعیت کل جهان است، ۸۰ درصد تولید رسانه‌های جهان در اختیار همین بخش است. در عصر انفجار اطلاعاتی و رسانه‌ای، نقش این عنصر مهم سیاسی و

فرهنگی در کشورهای مختلف جهان بر کسی پوشیده نیست. شکل‌گیری انواع ذائقه‌ها و تغییر سلیقه مردم از دستاوردهای مهم رسانه‌ها است که امروزه به خوبی در سراسر دنیا قابل مشاهده است (فرمند، ۱۳۸۳، صص ۲۳۷-۲۴۰).

۸- راهبردهای رسانه‌ها در حمایت از زنان در برابر آسیب‌های ناشی از رسانه‌های غربی

با توجه به راهبردهای سه‌گانه‌ای که رسانه غربی در برخورد با دیگر فرهنگ‌ها و تمدن‌ها به‌ویژه فرهنگ و تمدن اسلامی در پیش گرفته‌اند، که عبارت‌اند از:

- کوچک شمردن دیگر تمدن‌های بشری (نفی دیگران)؛

- به رخ کشیدن توانمندی‌های تمدن غربی (اثبات خود)؛

- معرفی یک آرمان شهر یا جامعه موعود؛

پس رسانه‌های کشورهای اسلامی، از جمله صداوسیما ج.ا.ا. چاره‌ای جز در پیش گرفتن راهبردهای مشابه، ولی در جهت مخالف ندارند؛ به بیان دیگر، رسانه‌ها باید فعالیت‌های خود را در سه زمینه متمرکز کنند:

الف) نقد و بررسی دستاوردهای فرهنگ و تمدن غربی

به اعتراف بسیاری از صاحب‌نظران جهان، تمدن غربی به پایان راه خود رسیده و در بسیاری از زمینه‌ها در حال تجربه شکست و بحران است. از این رو، دیگر وقت آن گذشته است که ملت‌های جهان، شکست خورده و منفعل در برابر تمدن غربی حاضر شوند بلکه باید با تمام قوا، بحران‌هایی را که در حوزه‌های گوناگون فرهنگی، سیاسی و اقتصادی گریبان‌گیر غربیان شده است، بررسی و تبیین کنند. بخشی از بحران‌هایی که غرب در حال حاضر با آن روبه‌روست، بحران‌های گوناگون در حوزه مسائل زنان است که موارد زیر از جمله آنهاست:

یک- بحران اخلاقی با مظاهری چون صنعت هرزه‌نگاری و روسپی‌گری؛

دو- بحران خانواده با نمودهایی چون کاهش میزان ازدواج رسمی، ظهور روزافزون خانواده‌های تک‌والدینی و خانواده‌های بدون فرزند، افزایش طلاق و خشونت علیه زنان؛

سه- بحران هویت زنانه، با جلوه‌هایی چون صنعت تبلیغات، صنعت پوشاک و مد، صنعت زیبایی. رسانه‌های کشورهای اسلامی باید این بحران‌ها را به‌خوبی برای همه جهانیان تبیین کنند تا همگان به ناکارآمدی الگوی غربی برای ساماندهی مباحث مربوط به حوزه زن و خانواده در جامعه واقف شوند.

ب) بیان برتری‌های فرهنگ و تمدن اسلامی

دنیای غرب پس از تجربه چند سده سکولاریسم و دین‌گریزی، غرق شدن در رفاه مادی و لذت‌طلبی و درگیری با بحران‌ها و آسیب‌های فردی و اجتماعی، امروز تشنه معنویت، اخلاق، ارزش‌های متعالی و دست یافتن به آرامش روانی در پرتو آموزه‌های دینی است. از این رو، رسانه‌های اسلامی باید با غنیمت شمردن این فرصت و با بهره‌گیری از جذابیت‌های رسانه‌ای، به طرح و معرفی سرمایه‌های اخلاقی و معنوی مکتب اسلام بپردازند و به جهانیان نشان دهند که تنها آموزه‌های اسلامی می‌تواند به بحران‌های معنوی و اخلاقی که دنیای غرب با آنها روبه‌روست، پایان دهد. در این میان، آموزه‌های ارزشمند اسلام در زمینه چهارچوب‌ها و ضوابط حاکم بر روابط زن و مرد در خانواده و اجتماع، اموری مانند حجاب و عفاف، جایگاه شایسته مادری و همسری، مقام متعالی زن و... از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است و در صورت معرفی مناسب آن به جهانیان، هواداران فراوانی در جهان پیدا می‌کنند. افزایش آثار منتشر شده نویسندگان زن غربی در سال‌های اخیر که در آنها از لزوم بازگشت به عفاف سخن به میان آمده و همچنین جریان رو به افزایش گرایش زنان اروپایی به اسلام که خشم و شگفتی رسانه‌های غربی را برانگیخته است، شاهدی بر این مدعاست.

ج) هدایت افکار جهانیان به سوی جامعه موعود اسلامی

بی‌تردید، آنچه به ملت‌ها امید و حرکت می‌بخشد، آرمان ارزشمندی است که برای آنها به تصویر کشیده شده است. به همین دلیل، هر چه آرمان یک ملت، متعالی‌تر و ارزشمندتر باشد، امید و حرکت آنها هم فزونی می‌یابد و آنها را در راه رسیدن به آن آرمان، پویاتر و پایدارتر می‌سازد. آرمان تشکیل جامعه‌ای سرشار از عدالت، حقیقت و معنویت و به دور از هرگونه ستم، دروغ، فساد و تباهی، آن هم در گسترده‌ای به وسعت جهان که به باور مسلمانان، تنها در پرتو ظهور امام مهدی(عج) تحقق می‌یابد، آرمانی است که اگر

به خوبی تبیین شود، می‌تواند فطرت عدالت‌خواه، خداجو، حقیقت‌طلب و معنویت دوست انسان‌ها را با خود همراه کند. به‌ویژه اگر این جامعه آرمانی در مقایسه با دیگر آرمان‌شهرهایی که در طول تاریخ به انسان‌ها وعده داده شده و تمامی آنها هم به شکست و تباهی انجامیده است، تحلیل و بررسی شود، می‌تواند برتری‌های تمدن اسلامی را برای جهانیان روشن سازد (شفیعی سروستانی، ۱۳۹۰، صص. ۱۷۷-۱۸۱).

بحث و نتیجه‌گیری

حقوق زنان اصطلاحی است که اشاره به آزادی زنان در تمام سنین دارد. احقاق حقوق زنان به شکل جنبش‌های فمینیستی در چهار مرحله شکل گرفت، که در هر یک از آنها، رسانه‌ها به‌عنوان ابزارهای اصلی این جنبش‌ها، نقش مهمی را در توسعه این ایدئولوژی ایفا کرده‌اند. اگرچه موج اول این جنبش‌ها در انگلستان با کمپین احقاق حق رأی زنان در انتخابات شروع شد ولیکن توانست در طی چند دهه به کشورهای دیگر همچون آلمان، فرانسه و ایتالیا نیز سرایت کند. در اسلام، تساوی ارزشی بین زن و مرد و نیز یکسان بودن راه ترقی برای آن دو یک اصل اساسی است و بدون شک به این معناست که به حقوق زنان احترام زیادی گذاشته شده است و در این میان، رسانه‌ها به‌عنوان یک ابزار مادی برای ارسال پیام مورد استفاده قرار می‌گیرند و می‌توانند در تبیین و ارتقای حقوق زنان نقش مهمی را ایفا نمایند. البته این ابزار می‌تواند مورد سوءاستفاده نیز قرار گرفته و تبدیل به ابزاری در راستای نفی حقوق زنان شود. در این میان فعالان حقوق زنان همواره توانسته‌اند با بهره‌گیری از رسانه‌های جمعی، چه سنتی و چه نوین، فرهنگ جدیدی را به جهانیان ارائه داده، هنجارها و ارزش‌های مردم‌سالارانه را به چالش کشیده و پایه‌های تبعیض جنسیتی را سست کنند. ولیکن نکته حائز اهمیت این می‌باشد که در این میان نظام سلطه نیز برای اجرای طرح و برنامه‌های خود همه ابزارهای ممکن به‌ویژه رسانه‌ها را به خدمت گرفته و با تمام قوا در این زمینه تلاش می‌کند. چراکه رسانه اعم از تلویزیون، رادیو، اینترنت، فیلم، ویدئو، روزنامه و مجله هر روز و به‌طور فزاینده اطلاعات، سرگرمی‌ها و آگاهی‌های مختلفی را به ما و فرزندانمان عرضه می‌کنند. با توجه به

راهبردهایی که رسانه‌های غربی در برخورد با دیگر فرهنگ‌ها و تمدن‌ها به ویژه فرهنگ و تمدن اسلامی در پیش گرفته‌اند، پس رسانه‌های کشورهای اسلامی از جمله صداوسیما چاره‌ای جز در پیش گرفتن راهبردهای مشابه، ولی در جهت مخالف ندارند. پس از انقلاب اسلامی در قانون اساسی ج.ا.ا، حمایت از حقوق زنان مورد توجه واقع گردید و دولت نیز موظف شد که حقوق زنان را در تمام جهات با رعایت موازین تضمین نماید. چرا که در تاریخ گذشته ایران چون سایر جهان، زنان نقش کمتری در تعیین سرنوشت سیاسی و اجتماعی خود داشتند. اما امروزه بر اساس تعالیم اسلامی و قوانین موجود زنان همانند مردان در تمام عرصه‌ها فعالیت دارند و تنها در موارد استثنایی و نادر با توجه به اوضاع و احوال و شرایط گوناگون برای آنها شروطی اعمال می‌شود.

با توجه به فرضیه‌های مطرح شده نتایج ذیل حاصل شده است:

یک- رسانه‌ها حداکثر تلاش خود را برای بالا بردن آگاهی در بین مردم در مورد جهان پیرامون انجام می‌دهند و همچنین تلاش می‌کنند که توانایی‌ها و قابلیت‌های زنان را به شکل شفاف‌تر و پررنگ‌تری به دیگران نشان دهند که این کار خود باعث بالا رفتن ارتقای حقوق زنان در جامعه می‌شود.

دو- راهکار دیگر رسانه‌ها این بوده که به فعالان حقوق زن کمک می‌کنند تا برتری کاذبی که مردان نسبت به زنان در میان افکار عمومی پیدا کرده‌اند را خنثی کنند و به این ترتیب باعث از بین رفتن پایه‌های تبعیضی که بین زن و مرد وجود دارد می‌شوند و این کار خود باعث این شده حقوق زنان تضمین شود.

پیشنهادها

به‌منظور شناخت هر چه بیشتر رسانه و نقش آن در احقاق حقوق زنان، پیشنهاد می‌شود که تحقیق‌های آتی پیرامون موضوع‌های زیر انجام پذیرد:

یک- کشورهای اسلامی می‌توانند از طریق رسانه و مخصوصاً صداوسیما با تولید برنامه‌های متنوع نقش اسلام و نقش زن در خانواده و اجتماع و برابر بودن حقوق آنان با مردان را با توجه به قوانین اسلامی به‌خوبی به همه اقشار اجتماع نشان دهند.

دو- رسانه‌ها می‌بایست پوچ و خالی بودن برنامه‌های کشورهای غربی و هدف آن کشورها از تولید این برنامه‌ها را که چیزی جز منافع شخصی خودشان نیست، برای همگان آشکار کنند.

منابع و مأخذ

- بای، حسینعلی (۱۳۹۴)، *زن و خانواده*، تهران: پژوهشگاه فرهنگ و اندیشه اسلامی.
- جمالی، زیبا؛ خسروی، عمران؛ احمدیان، بهزاد؛ رئیس، فاطمه؛ دهان، علی و بیات‌نیا، مرجان (۱۳۹۵)، *بررسی تأثیرات مثبت و منفی شبکه‌های اجتماعی بر خانواده‌ها*، کنگره پیشگامان پیشرفت، دوره نهم، صص ۵۲۵-۵۲۶.
- جهانگیری، سعید و گروسی، ناصر (۱۳۹۸)، *حقوق زنان در اسلام و کنوانسیون منع هرگونه تبعیض علیه زنان*، نشریه *راهبرد سیاسی*، شماره هشتم، صص ۹۹-۱۰۱.
- خسروشاهی، قدرت‌اله و یراقی، سعیده (۱۳۹۲)، *بررسی انتقادی کنوانسیون رفع هرگونه تبعیض علیه زنان در پرتو منشور حقوق و مسئولیت‌های زنان در نظام جمهوری اسلامی ایران*، نشریه *مطالعات راهبردی زنان*، شماره شصت و دوم، صص ۱۴۱-۱۶۸.
- شفیعی سروستانی، ابراهیم (۱۳۹۰)، *زن: نظم سلطه و رسانه‌ها*، قم: صدا و سیما جمهوری اسلامی ایران، مرکز پژوهش‌های اسلامی.
- شفیعیان، نازیلا (۱۳۹۷)، *نقش رسانه‌ها در احقاق حقوق زنان از رسانه‌های سنتی تا رسانه‌های اجتماعی*، نشریه *مدیریت رسانه*، شماره چهل و یک، صص ۵-۶.
- فرهمنند، مریم (۱۳۸۳)، *جایگاه زنان در عرصه رسانه‌ها*، نشریه *پژوهش‌های ارتباطی*، شماره سی و هشت، صص ۲۳۶-۲۴۰.
- مهرپور، حسین (۱۳۷۹)، *مباحثی از حقوق زن از منظر: حقوق داخلی، مبانی فقهی و موازین بین‌المللی*، تهران: مؤسسه اطلاعات.
- نصیری، معصومه (۱۳۹۶)، *سواد رسانه‌ای و خانواده*، تهران: پشتیبان.